

DN DEBATT 13/10. De senaste decenniernas överdrivna tilltro till individualisering i skolsammanhang har varit destruktiv. Skolan är helt enkelt till sin natur en kollektivistisk institution och förtjänar att behandlas därefter. För mig som liberalt sinnad har det självfallet tagit emot att inse detta, skriver gymnasieläraren Isak Skogstad.

[Läs senare](#)

Under de senaste åren har skoldebatten handlat om resultat, lärarbrist, likvärdighet och kunskapssyn. Det har i sin tur givit upphov till ett antal politiska utspel med förslag på nya reformer för skolan. Det stora antalet reformer i modern tid har paradoxalt ofta medfört nya problem. OECD har i sin granskning av den svenska skolan varnat för att många reformer varken varit konsekventa eller sammanhängande. Ett lapptäcke utan sömmar, helt enkelt. Det kan förklara den skeptiska inställningen till nya skolreformer inom lärarkåren.

Det är bra att politiker presenterar nya förslag. Problemet är dock att symtomen behandlas gång på gång samtidigt som sjukdomen får leva kvar. Vad annars kan förklara allt ifrån en rekordstor lärarbrist till låga kunskapsresultat? Om man på allvar vill bana väg för en kunskapsskola av rang måste en omläggning nu ske. Det är dags att gå till botten med de idéer som ligger till grund för symtomen som skolan dras med i dag. Om det sker kan risken för att framtida reformer misslyckas minska, samtidigt som sannolikheten att lösningsförslagen som läggs fram gör en positiv skillnad öka.

Under mitt arbete med min nya bok har jag studerat den svenska skolans historia samt ett stort antal statliga utredningar, fackliga rapporter och vetenskapliga artiklar. Under arbetets gång har en bärande idé tydligt framträtt, som tycks ligga till grund för flera av de problematiska symtom som politikerna har försökt behandla under de senaste decennierna genom nya reformer och riktade insatser. Jag menar att kärnan till skolans problem går att finna i en naiv övertro på att sätta individen i centrum.

När en skola blir populär och får en lång kö, då ställer vi även våra barn där. Vi luras till att tro att vi är

rationella, men studier har funnit att vi ofta ger vika för andras rörelsemönster.

Om införandet av folkskolan år 1842 tog sin avstamp i en idé om att utbilda den breda massan för samhällets bästa har dagens skola förändrats i syfte att bli till en arena för individens självförverkligande. Individen i centrum må låta fint och eftersträvansvärt, men det har blivit till en floskel man drar till med i brist på bättre argument. Allt ska individualiseras in absurdum, och för att bevisa sin tes målar man upp en nidbild av skolan som en daterad, kollektivistisk kvarleva från industrialiseringen. Individfokus är inte negativt i sig, exempelvis kan det gynna elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men som bekant har alla mynt två sidor och i skolans värld har inte den andra sidan fått den kritiska granskning som den förtjänar.

Ett tydligt exempel på hur destruktivt individfokus kan vara finner vi i pedagogiken. Under de senaste decennierna har undervisningsmetoderna förändrats. Den traditionella formen av undervisning, i vilken läraren leder samtalet under lektioner i helklass och håller kollektiva förhör, har fått ge vika för ökande inslag av individualiserat lärande. Lärandet har blivit ett individuellt projekt, [som docent Joanna Giota konstaterade i en forskningsöversikt](#).

Problemet med att eleverna arbetar individuellt i klassrummet är att de lär sig mindre. I flera decennier har [den bästa evidensen inom inlärningsforskningen visat att elever gynnas av lärarledda instruktioner](#). Om de förväntas söka kunskap själva missgynnas alla, men de svagaste eleverna drabbas värst eftersom de saknar hemförhållanden som kompenserar för dålig undervisning. Individualiserad pedagogik ger även upphov till social reproduktion.

Tvårtemot vad progressiva pedagoger och digitaliseringsromantiker ofta hävdar så [visar evidens att individualiserad undervisning ökar](#) – inte minskar – kunskapsklyftan. Om läraren förr läste Strindberg högt för hela klassen, så får elever i dag själva välja vilka böcker de ska läsa. Då väljer förortsgrabben Zlatan-boken, och cementerar på så sätt klassklyftor och förhindrar social mobilitet.

Individualiseringen har även drabbat läraryrkets status. Exempelvis sattes lärarnas löner förr utifrån tariffer, vilket var en fastställd lönestege där erfarenhet och utbildningsnivå premierades.

Systemet slopades 1996 till förmån för individuell lönesättning. Politiker och lärarfacken var övertygade om att det skulle höja lärarnas status. Men [en studie från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering \(IFAU\) kunde nyligen visa att så inte blev fallet](#), individuella löner lockade inte fler lärare. Sverige sticker ut internationellt vad gäller graden av individuell lönesättning inom lärarkåren, vilket OECD pekade ut 2011 som ett problem. I Sverige belönas lärare som är ja-sägare och håller sig på god fot med rektorn, inte nödvändigtvis de mest kvalificerade och skickligaste.

Ett mer nutida förslag som syftade till att öka lärarnas status var införandet av karriärtjänster. Det antogs att fler skulle lockas till yrket om individuella lärare premierades. Intuitivt må det låta klokt, men [nyligen kunde en utvärdering från Statskontoret visa att även det har misslyckats](#). Karriärtjänsterna gav upphov till ökad osämja inom lärarkollektivet, då det ledde till konkurrens mellan kollegor, vars samhällsuppdrag gynnas av samarbete.

Ett annat uppmärksammat symptom är bristen på studiero i skolan och urholkningen av lärarnas auktoritet i klassrummet. Det har inte minst aktualiserats i debatten om Barn- och elevombudet som drivit skadeståndsärenden mot lärare som agerat gentemot störande elever. Jag menar att även det är ett symptom på individualiseringens baksidor, då den enskilde elevens rätt att inte känna sig kränkt går före klassens, alltså kollektivets, rätt till en störningsfri lektion. Som en följd av detta har [antalet anmälda lärare ökat kraftigt och var tredje lärare uppger att de är rädda för att bli anmälda](#).

Problemen med en övertro på individen är även påtaglig om man betraktar den svenska skolmarknaden. Det fria skolvalet har sina fördelar för individen och kan försvaras utifrån ett ideologiskt perspektiv, men [data visar att det faktiskt ökar segregationen på systemnivå i skolan](#). Det finns nämligen en paradox som följer av individfokus: Den förefaller vara kollektiv. Exempelvis så ger ökad valfrihet upphov till att vi ser mer till hur vår flock beter sig. När en skola blir populär och får en lång kö, då ställer vi även våra barn där. Vi lurar till att tro att vi är rationella, men [studier har funnit att vi ofta ger vika för andras rörelsemönster](#).

Min slutsats är att de senaste decenniernas överdrivna tilltro till individualisering i skolsammanhang har varit destruktiv. Skolan är helt enkelt till sin natur en kollektivistisk institution och förtjänar att behandlas därefter. Mycket tyder på att skolan faktiskt inte har mycket att tjäna på vurmen för individualisering som svept över vårt samhälle under de senaste decennierna. Det borde leda till en idémässig förändring i vilken politikerna börjar sätta laget framför jaget i skolan. För mig som liberalt

sinnad har det självfallet tagit emot att inse detta. Men den som låter sina ideologiska skygglappar skymma verkligheten kommer till slut att krocka.